

Acest exemplar provine din
BIBLIOTECA ONISIFOR GHIBU
COLECȚIA IRINA CRISTESCU

Ediție aniversară digitală
ONISIFOR GHIBU 140 (1883-2023)
București Mai 2023

Ediție aniversară digitală realizată la 140 de ani de la
nașterea lui ONISIFOR GHIBU București Mai 2023

Digitizare realizată prin colaborarea în cadrul
Proiectului Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni,
Sfântu Gheorghe, Jud. Covasna:
„Onisifor Ghibu - Digitizarea operei editate Ghibu_Digital”
2023

Editor: Irina Cristescu
Digitizare: Corneliu Beldiman

Pagini web:
<https://www.mncr.ro/>
<https://muzeu.mncr.ro/index.php/expo/personalitati>
<https://onisiforghibu.ro/>

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

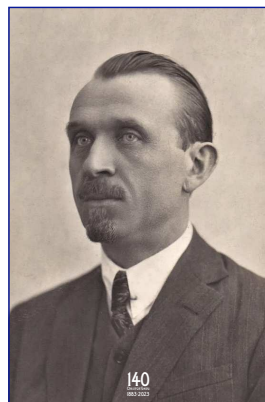
1883-2023 • ANIVERSARE • 140
Onisifor Ghibu
OPUS • ACTIVITATEA • OPERA • POLITENIREA • FIȘORILE

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

1883-2023 • ANIVERSARE • 140
EX LIBRIS
ONISIFOR GHIBU
CLUJ-SIBIU
GHIBU DIGITAL
DIGITIZAREA OPEREI EDITATE

BIBLIOTECA „ASTRA”

Nr.

9

CUM S'A FĂCUT
UNIREA BASARABIEI

DE

Dr. ONISIFOR GHIBU,
PROFESOR UNIVESITAR (CLUJ).

SIBIIU, 1925.

EDITURA „ASOCIAȚIUNII”.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE:

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român.

Intemeiată la 1861.

Președinte de onoare: M. SA REGELE FERDINAND.

Prezident activ:

Vasile Goldiș.

Vice-prezident:

Dr. Octavian Russu.

Membrii comitetului central:

Ioan Agârbiceanu, publicist,
membru coresp. al «Acad.
Române», Cluj.

Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul
Rom. ortod. din Transilvania,
Sibiu.

Dr. Victor Bârlea, dir. școlii
normale, Lugoj.

Dr. Ilie Beu, medic, Sibiu.

Dr. I. Blaga, dir. de liceu, Brașov

Ioan baron Boerlu, general în
pens., Sibiu.

Dr. V. Bologa, dir. de lic. Sibiu.

Dr. Lucian Borgia, adv., Sibiu.

Dr. Al. Borza, prof. univ., Cluj.

Dr. I. Bunea, dir. de liceu, Sibiu.

Dr. Elie Dăianu, protop., Cluj.

Dr. N. Drăgan, prof. univ., Cluj.

Petru Dreghiciu, senator, Sibiu.

Octav. Goga, membru al «Acad.
Române», Ciucea.

I. I. Lapedatu, dir. de bancă,
prof., Sibiu.

Dr. I. Lupaș, prof. univ., mem-
bru al «Acad. Rom.», Cluj.

Iuliu Marțian, maior i. r. dir.
de bancă, Năsăud.

Dr. G. Moga, gen.-medic, Sibiu.

Ioan Moța, publicist, Orăștie.

Ioan F. Negruișu, dir. școlii
normale, Blaj.

Dr. Zenovie Păclișanu, dir.
general, membru coresp. al
«Acad. Române», București.

Aurel Popescu, comerc., Sibiu.

G. Poponea, conducătorul tipo-
grafiei arhidiecezane, Sibiu.

Dr. George Preda, medic, dir.
osp. de alienați, Sibiu.

Dr. Alex. Rusu, canonic, Blaj
Tr. Scrobeștiu, asesor. consist.,
Sibiu.

Dr. V. Stan, dir. șc. norm., Sibiu.

Dr. Vasile Suciu, mitropolit de
Alba-Iulia și Făgăraș, Blaj.

Gavril Todica, cont., Geoagiu-
de jos.

Nic. Togan, protopop, Sibiu.

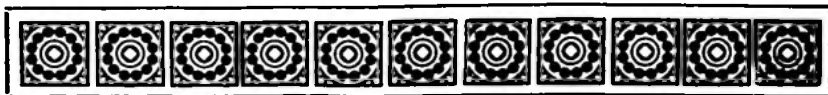
I. Vătășan, dir., Albina, Sibiu.

Fondată la 1868.

„Revista Transilvania“ Fondată la 1868.

COLABORATORI:

I. Agârbiceanu, A. P. Arbore, D. C. Arion, I. C. Băcilă, M. Baiu-
lescu, A. Bănciu, N. Bănescu, I. A. Bassarabescu, I. Blănu,
L. Blaga, G. B. Dulcă, V. Bogrea, Dr. L. Borgia, Dr. Al. Borza,
Al. Busuloeceanu, Al. Ciura, Dr. I. Coltor, A. Cotruș, Dr. E. Dăianu,
Dr. N. Drăgan, R. Dragnea, S. Dragomir, V. Eftimiu, I. Geor-
gescu, Dr. O. Ghibu, V. Ghidionescu, O. Goga, I. Gorun, P. Grimm,
C. Hodoș, E. P. H. Longin, N. Iorga, Al. și I. I. Lapedatu,
V. Lazar, Dr. Ioan Lupaș, A. Lupeanu-Melin, Dr. I. Maniu, Gen.
I. Manolescu, Dr. I. Mateiu, S. Mehedinți, Dr. V. Meroșiu, C.
Moișil, Gen. Tr. Moșolu, D. Nanu, Dr. D. Negru, V. Păcala, T. V.
Păcățianu, Dr. Z. Păclișanu, Em. Panătescu, V. Părvanu, D.
D. Patrășcanu, Dr. J. Paul, C. Pavelescu, Dr. H. Petra-Pe-
trescu, E. Pitiș, A. Pop, Dr. I. P.-Voltești, Dr. P. Porușiu, Dr. G.
Preda, Dr. O. Prie, Dr. S. Pușcariu, L. Rebreanu, Dr. P. Roșca, St.
Roșianu, I. U. Soricu, V. Stanciu, M. Ștefănescu, V. Stroelescu,
Dr. A. Tatar, G. Todica, N. Togan, D. Tomescu, G. Vălsan.

Cum s'a făcut unirea Basarabiei.¹

I.

Doamnelor și Domnilor!

Sub ochii noștri s'au petrecut în ultimul deceniu evenimente mondiale de o însemnătate cu totul covârșitoare. Impărrății vechi și puternice s'au prăbușit, s'au schimbat radical hotarele țărilor și formele de guvernământ, și idei politice și sociale noi au ieșit la suprafață în viața statelor și a popoarelor. Acest deceniu a adus și în viața poporului nostru schimbări fundamentale; el a realizat deodată un vis pe care nici cei mai îndrăzneți nu l-au conceput în forma în care el s'a întruchipat.

În adevăr, cine ar fi cutezat să-și închipuie acum zece ani, că va vedea cu ochii săi înfăptuită România-mare între cele două hotare extreme, deplânse de Eminescu în versurile jălnice și pline de revoltă ale «Doinei» sale? Și, totuș, minunea nevisată de nimeni s'a realizat și iată-ne astăzi în situația fericită de a putea vorbi aici, pe malul Timișului, despre pământul dintre Prut și Nistru, ca despre o bucată din corpul unitar al statului nostru.

Dacă în Transilvania și în Bucovina gândul că odată și odată ele se vor uni cu România, trăia în conștiința națională, atât a păturei de sus, cât și în aceea de jos, a poporului, trebuie să recunoaștem că aproape nimeni nu credea în învierea Ba-

¹ Conferință ținută în Februarie 1924, la «Cercul militar» din Timișoara și în cadrele societății «Cele trei Crișuri» din Oradea-mare. — Am crezut că publicarea ei poate fi de folos, mai ales după apariția cărții: «Moldova dintre Prut și Nistru» de dl Dr. P. Cazacu, care prezintă actul Unirii Basarabiei în mod cu totul tendențios. O. G.

sarabiei, care eră socotită pentru vecie pierdută în brațele colosului dela răsărit. Cei o sută și mai bine de ani de apăsare rusească se părea că stinseseră acolo orice urmă de conștiință românească, fără vre-o nădejde de întremare.

Și, totuș, în cartea vieții stătea scris că piatra pe care a nesocotit-o Ziditorul va ajunge piatra din capul unghiului: Basarabia, cea mai înapoiată și mai înstrăinată provincie românească, a fost cea dintâi, care a revenit la trupul național, iar țara clasică a iredentismului daco-român, Transilvania, fu sortită să fie cea din urmă la ospățul cel mare de bucurie.

II.

Dar cum se explică istoricește faptul că o provincie aproape cu totul lipsită de o tradiție politică națională, a putut ajunge în timp de un an de zile ca, în mijlocul celei mai mari anarhii din câte a cunoscut vreodată istoria — înțeleg revoluția rusească dela 1917 — să se poată uni, de bună voie și conștient, cu țara spre care în mod firesc trebuiau să o mâne aspirațiile ei?

Iată, Doamnelor și Domnilor, ce mi-am propus să încerc a explica în conferința mea de azi, deși istoria nu este specialitatea mea propriu zisă. M'am simțit în drept să mă opresc la acest subiect devenit de o palpitantă actualitate, acum, în preajma conferinței româno-ruse dela Viena, în care reprezentanții Sovietelor par a voi să pună problema reintegrării Rusiei până la Prut, în dauna noastră și a principiilor, cari au condus așezarea politică de azi a Europei, pe urma războiului european, — m'am simțit în drept, — zic — să mă opresc asupra acestui subiect, mai întâi din motivul că asupra lui n'avem până azi o expunere obiectivă, din care să se poată înțelege în mod clar acest moment istoric atât de însemnat, și apoi din cauza că mie îmi este cu totul familiar, întrucât am petrecut în capitala Basarabiei tot timpul, dela începutul revoluției rusești și până după unirea definitivă a Basarabiei, nu numai cu Moldova, dela care fusese răpită înainte cu 116 ani, ci cu toate provinciile românești, și ca atare am avut posibilitatea să urmăresc ca martor ocular, zi de zi, pas de pas, întreg procesul istoric din chestiune.

Doamnelor și Domnilor !

Când, la 1914, a izbucnit războiul mondial, soldații noștri din armata austro-ungară, plecau la luptă cu tricolorul românesc la piept și sub umbrirea steagurilor naționale. În regimentele alcătuite din feciori români trăia ideea că, oricum ar fi să se desvolte până la sfârșit lucrurile, pe urma acestui războiu se va face România-mare. Zeci de mii din acești feciori au trecut, pe frontul rusesc sau pe cel italian, de bună voie în tabăra «inamicului», sperând ca deacolo să se poată întoarce ca soldați români în contra Austro-Ungariei, la a cărei distrugere ei lucrau conștient! Populația românească rămasă la vatră hrănea aceiaș speranță: trebuie să se facă România-mare!

Credința în Împăratul nu mai eră decât o simplă vorbă; politica ungurească a ultimelor cinci decenii se îngrijise prin metodele ei speciale, să stârpească și cea din urmă scânteie de încredere în monarhie.

Acelaș fenomen se prezentă în Basarabia, în condiții cu totul opuse: «Moldovanul» eră un «moscal», ca oricare altul din nesfârșita împărăție rusească. Alături de cazaci, de siberieni, de litvani sau de calmuci, el plecă la luptă sfântă pentru Țar, dincolo de care el nu mai vedeă nimic, nici neam, nici rasă, nici umanitate.

Doi ani și jumătate au ținut basarabenii piept cu nemții, cu turcii și cu Austro-Ungarii, luptând cu vitejie pentru idealul lui Petru cel Mare, fără nici un gând la interesele lor sau la ale poporului lor, a cărui soartă atârna doar exclusiv de «mila» Țarului.

După mărturisirea oamenilor cunoscători ai împrejurărilor din vechea Rusie, în întreaga armată rusească n'au fost soldați mai credincioși Țarului, decât moldovenii.

Deodată, în plin războiu, izbucnește, ca din senin, revoluția rusească. Țarul e detronat și întreaga ordine socială răsturnată. Moldovenii rămân uimiți în fața acestui fapt, neînțelegând nimic din tot ce se petreceă supt ochii lor. La Petrograd ultimele regimente, cari au păzit cu credință de câine pe Țarul Nicolae al II-lea, au fost moldovenesți și ultima provincie rusească în care au străbătut ideile revoluționare a fost Basarabia.

În adevăr, nimic nu eră mai străin pentru moldoveni decât ideea unei revoluții ca aceasta. Aveau ei, nu-i vorbă și

basarabenii nemulțumiri, dar acestea erau toate în jurul chestiunii agrare: n'aveau pământ destul. De dragul lui au plecat, după revoluția din 1905, mii de moldoveni în Siberia.

Dar nemulțumiri de ordin politic și național n'aveau. Nici odată nu s'a pomenit să treacă vre-un țăran basarabean în România, pentru a căuta acolo adăpost față de asuprirea rusească. Intelectualii, cari au trecut încoace Prutul în ultima jumătate de veac, au fost aproape fără excepții, oameni cu idei socialiste, nu naționale.

Care putea să fie așa dară, în astfel de împrejurări, starea Basarabiei din punctul de vedere al idealismului românesc, în momentul izbucnirii revoluției din 1917?

Ea era, desigur, mai mult decât precară. Intelectuali moldoveni în sensul adevărat al cuvântului, nu erau mai mulți de câți puteai număra pe degetele dela o mână. Sistemul rusesc se îngrijise de cu vreme ca pe toți aceia, cari se ridicaseră prin cultură peste massele de jos, să-i trimită în alte părți ale uriașului imperiu, unde ei se rusificaseră, mai mult sau mai puțin — boerimea rusească, la rândul ei era, în marea ei majoritate, sau străină sau rusificată. Puținii funcționari de origină moldoveni și cari nu fuseseră mobilizați pe front, erau cu mentalitatea rusească — și aici putem pune și învățătorimea, cu prea puține excepții, — iar preoțimea, care fusese condusă de decenii întregi prin arhieriei ruși, cu idealuri rusești, era total străină de idealul național politic al neamului românesc. Orașele complet înstrăinate, în mâinile evreilor și ale rușilor, nu trădau nimic românesc, iar, la țară, norodul simplu n'avea o conștiință națională în sens general românesc, ci știa atâta că e moldovan și că are stăpân pe Țar, care vine îndată după Dumnezeu.

De vre-o organizație a vieții naționale — nici urmă nu se găsea. Nici o singură școală de nici un grad, nici o societate culturală, nici o grupare politică, nici un program de luptă sau de activitate, — nimic. Abia dacă licăreau în tot cîmpul țării între Prut și Nistru, două smerite publicațiuni cu litere rusești: o gazetă mică, săptămânală, sub numele de *Cuvânt moldovenesc*, cu știri din toată lumea, și o revistă lunară pentru preoți: *Luminătorul*, cu predici traduse din rusește și cu tâlcuiri morale ale Evangheliei pe seama țăranilor.

Încolo nimic — absolut nimic.

În acest mediu cade deodată scânteia ideilor revoluționare ale socialiștilor dela Petrograd.

Ce efect putea ea produce, în împrejurările date?

Dacă în Noemvrie 1918, când a izbucnit revoluția în vechia Ungarie, cârma vieții publice în Transilvania o luara reprezentanții populației majoritare, adică ai românilor, — cari erau, totuș, numai 60% din totalul populației acestei provincii, în vreme ce în Basarabia elementul moldovenesc constituia peste 70% — în această din urmă provincie evident că conducerea nu putea fi luată în Martie 1917 de moldoveni, ci ea trecu din mâinile funcționarilor ruși ai vechiului regim în mâinile funcționarilor ruși ai regimului revoluționar, cu centrul tot în Petrograd.

Abia la două săptămâni după izbucnirea revoluției se trezira cei câțiva moldoveni cu oarecare carte din capitala Basarabiei, și se gândiră, că ar fi bine să caute să tragă și pe seama conaționalilor lor vre-un folos oarecare pe urma revoluției atât de generoase, dar nici acum nu-i trecea prin gând nimănuia că ar putea fi vorba, în cadrul conflagrației generale, de o *revoluție moldovenească*, menită a reabilita elementul băștinăș în toate drepturile pe cari i le dădea și vechimea sa pe acel pământ și proporția sa numerică covârșitoare.

Groaza de Siberia era atât de vie, încât nici chiar după două săptămâni dela izbucnirea focului, nu cuteză în Basarabia nici un singur moldovan să se gândească la o acțiune politică. La cea dintâi întâlnire a celor vreo zece moldoveni, dintre cari unii nici nu înțelegeau vorba românească — întâlnire, care a avut loc în seara de 13/26 Martie 1917, în localul redacției gazetei «Cuvânt moldovenesc», — fu interzis peste tot de a atinge chestia politică și întreaga preocupare se învărti în jurul chemării la noua viață și adaptării la noile nevoi a *Societății pentru cunoașterea țării*, înființată pe timpul revoluției dela 1905 și înmormântată nu mult după aceea. Era, așa dar, vorba pur și simplu de o inițiativă culturală nevinovată, cu scopul de a se publica broșuri cu cântece și povești românești, de a se organiza serate și concerte și alte de acestea. Zile dearândul gruparea moldovenească, care începuse cu 10 inși, pentru ca să scadă peste câteva zile la 6 inși, nu făcu altceva, decât discută paragrafii statutelor vechi societăți, în vederea unor oarecare modificări.

Dela Vladivostoc, din extremul Orient, și până la Ungheni băntuiau cele mai îndrăznețe idei politice din câte a cunoscut vreodată istoria și în vremea aceasta bunii noștri moldoveni redactau, în rusește, statute în vederea răspândirii de cărțile de literatură, a ținerii de conferințe în limba română și a înjghebării de concerte naționale pe sate.

O sancta simplicitas!

Cine eră să schimbe, în astfel de împrejurări cursul evenimentelor din Basarabia, îndrumându-l spre acele țeluri naționale superioare, a căror atingere vremea o permitea acum celor înțelepți și îndrăzneți?

III.

Iată, Doamnelor și Domnilor, întrebarea întrebărilor în chestiunea, care ne interesează.

Oricât de pozitiv ar vrea să fie cineva în judecarea evenimentelor istorice, excluzând factorii nevăzuți și neprevăzuți, cari produc întorsăturile neașteptate în viața popoarelor, lucrul cel mare, care s'a întâmplat în acest moment critic al vieții Basarabiei cu greu s'ar putea explica altfel, decât ca o minune sau ca o intervenție directă a Provedinței divine, acest factor pe care unii pot să-l combată, dar în care popoarele au crezut întotdeauna, ca într'o desăvârșită realitate.

Știm din istorie că cu toată apăsarea, supt care a trăit veacuri dearândul poporul nostru supt diferitele stăpâniri străine, viața lui sufletească a fost, relativ, destul de unitară. Ideile, cari apăreau într'o provincie, își făceau intrarea mai mult sau mai puțin și în celelalte provincii. Oamenii de seamă ai Transilvaniei, d. ex., erau priviți ca ai întregului neam — și invers. Fiecare provincie și-a dat astfel tributul său pe altarul întregului neam, chiar și dacă în acest chip ele erau condamnate să se sărăcească pe sine. Astfel și Basarabia, în care dela răpirea ei de către ruși, cultura românească a fost oficial împiedecată, n'a încetat aproape niciodată de a alimenta sufletul național în celelalte provincii, prin oamenii ei de geniu și de sacrificiu. În sec. XIX ea a dat românismului pe un scriitor ca *Alecu Russo*, pe un istoric și filolog ca *B. P. Hajdeu*, pe un cleric ca mitropolitul *Iosif Nanulescu*, pe un publicist ca *D. C. Moruzzi*, iar în secolul nostru pe profundul cunoscător și generosul ajutător al problemelor culturale din Transilvania, dl *Vasile Stroescu*.

Ce progres ar fi putut face Basarabia în curs de un secol, dacă împrejurările politice i-ar fi permis să ție la sânul ei pe acești merituoși fii, de cari ea a trebuit să se lipsească, dar prin cari ea a promovat atât de mult cultura și viața fraților ei din celelalte provincii?

Este o mirare, că, dând celorlalte provincii românești ce-a avut ea mai bun, Basarabia eră complect epuizată de conducători în momentul în care ea aveà nevoie să fie scoasă din robia seculară? Și poate fi socotită oare ca o întâmplare oarbă, că în aceste momente, cari puteau să i fie fatale, ea n'a rămas avizată exclusiv la puterile sale atât de modeste, nici expusă la discreția revoluționarilor ruși, ci a câștigat puterea necesară pentru reculegere tocmai dela provinciile, pe cari ea le alimentase cu tot ce-a avut mai bun, în timpurile anterioare?

De fapt, noua îndrumare națională a Basarabiei, la 1917, n'a venit în mod parțial numai din resursele ei sufletești, ci *a curs, ca dintr'un izvor nesecat din acel infinit rezervor de energie, care este viața integrală a poporului nostru*. În clipa în care Basarabia aveà nevoie de viață politică, pentru care ea nu eră pregătită, aceasta i-a fost creată în mare parte de frați de-ai ei aruncați de soartă vremelnice pe pământul Basarabiei, unde într'o mișcătoare armonie au pus umăr la umăr alături de moldoveni, pentru a duce la izbândă cauza basarabeană, care nu mai eră socotită ca o problemă locală, ci ca o problemă națională generală.

În adevăr, întreaga mișcare, politică și culturală, a fost inițiată și susținută în Basarabia la începutul revoluției rusești, cu o nezguduită tenacitate de românii din celelalte provincii și în special de ardelenii aflați în Rusia ca refugiați sau ca prizonieri de războiu, apoi rând pe rând și de bucovineni, de romani din Regat și chiar și de macedoneni și de români din Serbia.

Războiul mondial aruncase un număr oarecare de intelectuali ardeleni și în cele două centre rusești devenite la un moment dat, focare ale mișcării basarabene: Chișinău și Chiev. În urma contactului acestor ardeleni cu puținii intelectuali moldoveni din aceste două orașe a luat ființă prima organizație politică națională-moldovenească, care a ridicat apoi în Basarabia cu un curaj neînfricat, în locul steagului roșu al revoluției rusești, steagul revendicărilor naționale românești.

La început, ce e drept, năzuințele ardelenilor în direcția unei politici naționale respicate, întâmpinară opoziție la puținii intelectuali din Chișinău, cari erau aproape fără excepție sau socialiști revoluționari sau oameni cu desăvârșire apolitici. In-suş dl *P. Halippa* — un bun român, de sigur, care eră personalitatea centrală a vieții moldovenești — la început nu eră pentru autonomia Basarabiei şi nici pentru o conlucrare cu boierimea şi preoţimea basarabeană, ci gravită spre o politică de clasă, ţărănistă. În acest punct dsa fu susţinut la un moment dat şi de dl *Octavlan Goga*, cu prilejul trecerii acestuia prin Chişinău. Dl Goga eră pentru excluderea din politica basarabeană a boierilor şi a preoţilor, pe cari îi socotea iremediabil rusificaţi şi socotiă şi lupta pentru autonomie ca o greşală, din cauza grelei situaţii, în care se găsiă atunci România faţă de ruşi. Cu toate acestea concepţia integral-naţională a ieşit biruitoare şi noul *Partid naţional moldovenesc*, pus sub ocrotirea dlui Stroescu, izbuti să trezească în foarte mulţi moldoveni sentimentul românesc şi să strângă în jurul său, în timp de câteva săptămâni, tot ce aveă Basarabia mai bun, din toate tagmele. Acest partid afişă în programul său ca cel dintâi punct *autonomia Basarabiei*, apoi toate drepturile, cari decurg de aici pe teren administrativ, judecătoresc, economic, cultural, bisericesc şi şcolar, neuitând să ceară (sub pct. 10) ca şi *moldovenilor de dincolo de Niştru* să li se asigure aceleaşi drepturi naţionale pe teren cultural, bisericesc, politic şi economic, pe cari le vor aveă în Basarabia locuitorii de alt neam.

Aproape deodată cu mişcarea dela Chişinău s'a pornit o mişcare similară la Chiev printre studenţii moldoveni dela Universitatea de acolo şi printre ofiţerii ardeleni foşti prozonieri de războiu şi pe atunci adunaţi la *Darniţa*, ca voluntari în armata română. La Chiev şi Chişinău, independent unii de alţii, ardelenii înarmau frăţeşte pe moldoveni pentru lupta politică ale cărei principii şi metode le fuseseră necunoscute acestora până azi. Când, la un moment dat, tocmai la sărbătorile Învierii Domnului, delegaţii dela Chiev au venit la Chişinău pentru a luă contact cu mişcarea cea nouă, n'a fost greu ca ambele acţiuni să se coordoneze şi să pornească apoi unitar spre ţintă. Lucrându-se în deplină armonie, s'au putut grupa apoi în timp scurt în jurul Partidului naţional, preoţimea, în

frunte cu *arhimandritul Gurie*, actualul arhiepiscop, întors atunci din exilul său din Rusia; boierii moldoveni, ca *Gore, Herța*, etc., militarii, ca generalul *Donici*, maiorul *Catell*, căpitanul *S. Murafa*, ș. a., învățătorii, profesorii, cooperatorii, muncitorii și țărani. În momentul potrivit, Comitetul național putu trimite reprezentanții săi la toate congresele, cari s'au ținut în luna Aprilie 1917, la Chișinău, cari reprezentanți au izbutit să facă toate tagmele să primească autonomia Basarabiei dimpreună cu întreg programul național, așa că la sfârșitul lui Aprilie în întreaga țară eră în privința aceasta nu numai o unanimitate, dar și o însuflețire neașteptată și necunoscută până aci la moldoveni.

Dar ceeace cu drept cuvânt putea fi socotit ca o garanție pentru eficacitatea mișcării naționale, fu, că delegații partidului național isbutiseră să câștige la Odesa pe reprezentanții celor 20,000 soldați moldoveni, cari se aflau în acea garnizoană și cari toți s'au declarat aderenți ai programului național. Semnificativă fu adunarea acestor ostași, la care dl Halippa se duse cu discursul dela 1848 al lui Bărnuțiu dela Blaj, — adunare, care avu loc la 1 Maiu, deodată și laolaltă cu a socialiștilor ruși, cari fluturau cu încredere steagul roșu, în vreme ce moldovenii defilau în liniște sub adierea steagurilor românești și manifestau la fereastra locuinței marelui binefăcător al culturii naționale V. Stroescu, pentruca să termine apoi cu admirabile jocuri românești în vasta piață a Soborului, spre nespusa uimire a publicului rusesc și evreesc din Odesa, zăpăcită de lozincile internaționale.

Nu peste mult mișcarea națională se întinse și la soldații basarabeni din armata rusească de pe frontul românesc, grație stăruinței lui Murafa, care în ședința dela 3/16 Aprilie a comitetului național din Chișinău făcu următoarea profesiune de credință: *«Moldovenii noștri au fost totdeauna cel dintâi, cari au luptat pentru idelle revoluționare rusești. Dar acum a sosit vremea ca să luptăm pentru nevoile noastre moldovenești. Moldovenii, cari au înfundat până acum Siberia, n'au înfundat-o pentru idelle naționale, ci pentru revoluția rusească. Prea am fost multă vreme ruși, să fim de acum și moldoveni! Sunt destul alții, cari să lupte pentru scopurile rusești. Nu-i vremea acum să lucrăm pentru alții; să lucrăm pentru noi»*.

Delegat de Comitetul național să se ducă la soldații de pe frontul românesc, Murafa s'a supus și a cercetat în curs de câteva zile la începutul lui Maiu divizia a II-a de vo'untari de Turchestan, precum și alte două divizii de vânători. Despre cele constatate cu acest prilej, el rapoartă astfel comitetului: «N'am destule cuvinte ca să-mi spun toată bucuria pe care am simțit-o, văzând feciorii neamului adunați, uniți într'un singur dor, să asculte dela un frate în limbă înțeleasă, de toate nevoile lor, de învierea neamului nostru, de viitorul ce ne așteaptă. Cei mai mulți deodată au înțeles ceea ce se petrece la noi acasă și sunt în deplină unire cu noi, cei cari purtăm lupta pentru drepturile naționale, pentru autonomia țării».

În acest chip mișcarea națională luă din zi în zi proporții deosebite: în curând soldații moldoveni din garnizoana Sevastopol, Novogherghievsc. apoi cei din Iași, Bârlad și Roman s'au organizat ca secții ale partidului național, hotărâți să lupte nu numai ca moldoveni, ci și ca soldați, pentru realizarea programului Basarabiei. În curând secția dela Odesa făcu pregătiri, ca soldații moldoveni să poată alcătui regimente deosebite de cele rusești și să se adune din întreg cuprinsul Rusiei în Basarabia. Încă în luna Iulie au început în consecință să ia ființă așa-numitele «*Cohorte moldovenești*», cari aveau să joace un însemnat rol în viața publică a Basarabiei, timp de câteva luni de zile.

În fața unei astfel de organizări, propaganda socialist-revoluționară rusească, de altfel foarte puternică și foarte periculoasă, avea să eșueze aproape complet. Moldovenii grupați cu înșuflețire în jurul steagului lor, nu mai voiau să asculte de ruși. Încercarea revoluționarilor grupați în jurul noii gazete «*Svobodnaia Bessarabia*», care era contra autonomiei și căută să traducă în faptă lozincile și poruncile guvernului provizor centralist dela Petrograd, nu mai avu aproape nici un răsunet. De asemenea comitetele de soldați și muncitori ruși nu mai găseau ascultători și toate silințele de a-i ademeni pe moldovenii simpli se dovediră zadarnice. Nici încercarea desperată de a înjgheba în coastele partidului național moldovenesc un «partid autonomist» internațional nu mai prinse. Moldovenii voiau să stea acum pe picioarele proprii.

IV.

Dar această mișcare politică națională poate că, totuș, n'ar fi reușit până la sfârșit, dacă n'ar fi mers mână în mână cu o *activitate culturală sistematică*. Abstrăgând de propaganda plină de viață națională, pe care o începuse gazeta «Cuvânt moldovenesc» și de elementul național-politic, care intrase în revista religioasă «Luminătorul», se începù o serie întreagă de activități culturale, care de care mai bine întocmite. Astfel oameni ai partidului, printre cari dela început fură și ardeleni, organizară învățătorimea într'o Asociație, în numele căreia s'a început publicarea unei reviste pedagogice, menite să familiarizeze pe intelectualii moldoveni cu ideea școalei naționale. Apoi se alcătui, în urma sesizării Asociației, o *Comisie școlară moldovenească*, pe lângă zemstva-gubernială, cu menirea de a se îngriji de deschiderea de tot felul de școli românești, la sate și la orașe, și de publicarea de cărți școlare românești. Această comisie hotărî ca *să se înlocuiască în școli alfabetul rusesc cu cel latinesc*. Cu puțin în urmă această hotărâre se luă și de către primul congres al învățătorilor moldoveni — ceea ce înseamnă o biruință extraordinară. Pentru a o putea aprecia după adevărata ei însemnătate, să ne reamintim după câte greutate s'a introdus, pe la 1860, alfabetul latin în țările române libere. Ceea ce aci reclamă ani întregi de luptă, în Basarabia se îndeplini într'o zi, spre nespusa mirare a rușilor, cari erau încă stăpâni ai țării. *Zilele de 4 și 26 Maiu 1917 în cari cele două corporațiuni hotărâră cu unanimitate și cu însuflețire lepădarea alfabetului rusesc, pot fi socotite ca mari zile istorice în istoria unirei Basarabiei.*

După această biruință urmară cursuri românești de câte 2—3 luni pe seama tuturor învățătorilor din Basarabia. În trei serii (Iunie—Octomvrie) consecutive, peste o mie de învățători s'au împărțășit dela profesori ardeleni, bucovineni și basarabeni de elementele culturii românești: scris-cetit, literatură, istorie, geografie și cântare. Aceste cursuri au schimbat fundamental mentalitatea filo-rusească a învățătorilor, cari se lăsară cu plăcere câștigați pentru mărețele idealuri ale nației din care se mândreau acuma că fac parte. Cunoștința lor cu literatura și istoria românească i-a făcut să înțeleagă, că poporul nostru nu este vrednic de disprețul cu care-l învățaseră rușii, ci dimpo-

trivă. Din capul locului cursurile fuseseră proiectate nu numai cu un scop didactic, ci în prima linie cu un scop național; astfel că *învățătorii se pomeniră, la sfârșitul lor, apostoli al redeșteptării conștiinței naționale însași.*

Paralel cu aceste cursuri s'au adus dela Iași și dela Suceava, care pe atunci eră sub ocupație rusească, zeci de mii de cărți românești, cari erau guștate cu lăcomie de câtră învățători. La 1 Septemvrie s'a putut deschide apoi și *prima tipografie românească în Basarabia*, adusă dela Huși, tipografie, în care se tipăriră în timp de câteva săptămâni 100,000 abecedare românești, cari la sfârșitul lui Octomvrie se găseau toate în cele vreo 600 de școli primare românești ale Basarabiei, deschise deodată cu învățătorii pregătiți la cursurile din Chișinău, Bălți și Soroca. Ba în toamna anului 1917 s'a introdus limba română și în școlile secundare ale Basarabiei, prin profesori ardeleni și bucovineni și mai târziu ceva, și din Regat. Mai mult chiar, la *Universitatea din Odesa* s'au creat, în urma stăruinței partidului național, *două catedre românești*, una de istorie, care fu ocupată de dl I. Nistor, actualul ministru al Bucovinei, și alta de limbă și literatură, la care fu numit actualul rector al Universității din Cluj, dl N. Bănescu¹.

Cât de mare fu efectul sforțărilor depuse în timp de câteva luni de zile, aceasta s'a putut vedeă mai cu seamă după o jumătate de an, când prin Iulie 1917, sosî dela Petrograd o delegație de câțiva moldoveni din partea guvernului Lwow, cu însărcinarea să adâncească revoluția și să pregătească alegerile pentru Constituantă. În fruntea acestei delegații erau dnii *I. Ineuleț*, actualul ministru al Basarabiei, și *P. Erhan*, fost mai târziu la 1918, ministru de Instrucție al Republicei Moldovenești. La sosirea lor în Basarabia ei găsiră acolo o stare de lucruri cu totul defavorabilă din punctul de vedere al misiunii lor. Basarabia luptă pentru autonomia ei și pentru drepturile naționale ale moldovenilor, în vreme ce acești comisari făceau propagandă pentru o politică rusescă, care se deosebiă de cea veche doar prin caracterul ei democratic.

Când au înțeles basarabenii cu ce program au venit delegații dela Petrograd, li-au pus în vedere, că misiunea lor e

¹ Acesta din urmă, din cauza evenimentelor, cari s'au precipitat, n'a apucat să-și ia postul în primire.

tardivă și că dacă dâșii nu vor să îmbrățișeze programul național se pot întoarce de unde au venit, căci propaganda lor nici nu va mai fi îngăduită. Sfârșitul fu, că dnii Inculeț și Erhan au renunțat la planul cu care veniseră și s'au acomodat la politica locală a Basarabiei.

Consolidându-se astfel zi de zi viața națională cu toate disensiunile, uneori vehemente, pe chestia agrară, în care triumfă la sfârșit formula maximalistă, la un moment dat: «*Comitetul soldaților și ofițerilor moldoveni*», asupra căruia trecuseră pe neobservate atribuțiile de conducător principal al destinelor Basarabiei, crezând sosit momentul ca, în înțelegere cu toți factorii vieții publice basarabene, să procedeze la înlăptuirea punctului principal al programului național: la proclamarea autonomiei. După o oarecare pregătire cei vre-o 500 delegați ai tuturor unităților militare moldovenești din toate părțile Rusiei, adunați în congres la Chișinău, în ziua de 21 Octomvrie 1917, proclamă cu o nespusă însuflețire, autonomia Basarabiei. La acest act și-au dat adesiunea și Comisariatul gubernial și diferitele partide: cel național-moldovenesc, cel socialist-revoluționar, cel țărănesc, cel ucrainean, cel evreesc, apoi societatea femeilor moldovene, a studenților, etc. Peste o lună de zile, la 21 Noemvrie, se deschise în mijlocul unei bucurii nespuse și Parlamentul Basarabiei autonome, sub numele de *Sfatul Țării*, în care 70% din deputați erau moldoveni, restul de alte nații: ruși, ucrainieni, greci, bulgari, găgăuzi, evrei.

Acest Parlament căută să așeze legi menite a asigura liniștea, viața și averea cetățenilor față de armatele rusești, cari plecau dela front spre casă, socotind din parte-le încheiat războiul, și peste tot căută să organizeze țărișoara aceasta pe bazele, cari derivau din noul ei principiu de viață. Abia trecură două săptămâni și Sf. Țării se văzută nevoit să declare Basarabia republică, în cadrul Rusiei federative (2 Dec. 1917), pentruca după alte 7 săptămâni, la 24 Ianuarie 1918, să declare ruperea ei totală și definitivă de Rusia și constituirea sa în Republică Moldovenească independentă.

Toată această radicală prefacere, această neașteptată trecere dela tradiționala ideologie rusească țaristă, la ideea autonomistă, apoi rând pe rând la cea republicană, la cea independistă și pe urmă la cea unionistă se făcū ce e drept cu participarea

tuturor elementelor bune din Basarabia, deei și cu ajutorul direct și indirect al românilor din celelalte provincii. Aceștia împregnaseră dela început, după cum s'a văzut, un caracter național mișcării basarabene, abătându-o pe neobservate dinspre Rusia spre România, și prin organizarea luptei lor general-românești în mijlocul basarabenilor îi stimulau pe aceștia spre acelaș scop național, integral. Astfel, încă la 1 Iulie 1917, pe când propaganda revoluționară rusească băntuia dela un capăt la altul al Basarabiei, se anunțase apariția în Chișinău a unei gazete cu litere latine, care sub pretext că vrea să servească nevoile sufletești ale ardelenilor aflători în Rusia ca refugiați sau ca prizonieri de războiu, avea în realitate ca directivă principală să dea basarabenilor un exemplu de cum se poartă de către popoarele conștiente luptele naționale. Gazeta aceasta, cu numele programatic de *«Ardealul»*, întârzie ce e drept câteva luni, în schimb la 20 Iulie 1917, apărî în celalalt centru al mișcării românești, la Chiev, grație stăruințelor dlui O. Goga, o altă gazetă sub numele de *«România Mare»*, pe seama prizonierilor aflători în Rusia și cari se adunau atunci de bună voe sub steagul românesc. Această gazetă cădea și în mîna unor basarabeni, cari cetindu-o nu puteau să rămână nesimțitori la exemplul eroic al fraților lor ardeleni, gata să se arunce în cel mai grozav foc pentru idealul național.

La 12 Septemvrie a. a., în congresul naționalităților din Rusia, ținut la Chiev, delegatul comitetului național al Basarabiei, dl *Teofil Ioneu*, apărî la un loc cu delegatul voluntarilor ardeleni, dl *Sever Bocu*, și apără cu energie drepturile naționale ale țărișoarei sale, pe care Ucraina voia s'o anexeze la ea. Curînd după aceea apărî la 1 Octomvrie și gazeta *«Ardealul»*, care fu îmbrățișată chiar dela primele numere cu deosebită căldură de către basarabeni. Această gazetă a făcut luni dearîndul o școală sistematică de naționalism românesc general, care își avî efectul ei asupra tuturor evenimentelor publice din viața Basarabiei. Amestecul ardelenilor și bucovinenilor în viața publică basarabeană, la cursurile de profesori, la comisia școlară moldovenească, la organizarea politică, etc., crease o atmosferă de românism atât de simpatică și de conștientă, încât cu prilejul deschiderii Sfatului Țării exponentul lor fu învitat să ia cuvîntul în ședința festivă, în numele Transilvaniei. În cuvîn-

tarea sa reprezentantul Ardealului le vorbi moldovenilor despre neam, despre unirea românilor și despre marea sărbătoare, care va trebui să aibă loc în curând la Alba-Iulia, stârnind un entuziasm de nedescris, și care a pus în gura deputaților basarabeni cuvinte ca acelea: «*Trăiască Ardealul*», «*Trăiască neamul românesc*», «*Trăiască România Mare*»!

Sentimentul național românesc era, de altfel, un sentiment cu totul firesc, așa că nu este de mirare, că el făcea și în Basarabia progrese atât de mari în timp atât de scurt. Evoluția lui vertiginoasă este asemănătoare cu procesul, care se petrece primăvara în natură: când iese soarele se topesc și cei mai uriași nămeți de gheață și câmpurile înverzesc și se împodobesc de flori și cele mai îmbelșugate roade înveselesc speranțele stăpânului, care a suferit în timpul iernii toate greutățile și neplăcerile.....

V.

În astfel de împrejurări *ideea unirii Basarabiei cu România* era tot ce putea fi mai firesc în sufletele basarabenilor. Dacă unirea n'a venit mai de vreme, cauza principală nu trebuie căutată în atitudinea rezervată a basarabenilor față de ideea însăși a unirii, ci în împrejurările absolut defavorabile, în cari se află România. Slăbită până la extenuare în faza primă a războiului, redusă la o parte a Moldovei, sărăcită până la măduvă, expusă la cheremul armatelor rusești, cari o disprețuiau și o exploatau, fără nici o perspectivă de înțărmară apropiată, dimpotrivă condamnată să fie complet ocupată de nemți, nu este de mirare că România nu putea conta să trezească în sufletul basarabenilor alt sentiment, decât îngrijorarea și mila.

Mi-aduc aminte de unul din momentele cele mai penibile din vremurile acelea de urgie. Pe la sfârșitul lui Noemvrie 1917, după deschiderea Sfatului Țării, mă dusesem la Iași cu dl *I. Pelivan*, pentru a pune în curent pe factorii conducători ai României cu situația din Basarabia și a le cere arme, cu care basarabenii să poată lua lupta cu bolșevismul, care începuse să prindă acolo rădăcini puternice. Când ne-am prezentat la Marele Cartier general, cea dintâi întrebare pe care mi-o puse, adjutantul dlui general Prezan fu: cum am putea evacua în Basarabia regimintele de voluntari ardeleni, pentru ca să nu cadă în mâinile

nemților, cari aveau de gând să pornească ofensiva decisivă în contra Moldovei?

Evident, că ideea unirii, în astfel de împrejurări, nu se putea pune cu nici un preț în mod practic. Trebuia așteptat momentul oportun, iar până atunci trebuia lucrat înainte pentru idee. Și aceasta se făcea clipă de clipă. — Când la 13/26 Ianuarie 1918 armata română, chemată de basarabeni pentru a alunga pe bolșevici, își făcù intrarea în Chișinău sub conducerea generalului Broșteanu, gruparea dela gazeta «Ardealul» salută pe dorobanții României nu numai ca pe desrobitorii de de azi ai Basarabiei, ci totodată ca pe desrobitorii de mâine ai Munteniei, Olteniei, Dobrogei, Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Iar peste 10 zile, la 24 Ianuarie, când Basarabia se declară provincie independentă de Rusia, «Ardealul» se prefăcù în gazetă cotidiană sub numele de «România Nouă», înscriindu-și pe steagul ei «Unirea politică a tuturor românilor» și având la conducere un comitet de intelectuali din toate provinciile.

Gruparea dela «România Nouă» luptă în Republica moldovenească clipă de clipă pentru unirea politică a tuturor românilor sub sceptrul *Regelui Ferdinand*, într-o vreme, când presa dela Iași, pe atunci capitala României mici, abia dacă mai amintea din când în când, în treacăt, idealul pentru care țara intrase la 1916 în cumplitul măcel. În astfel de împrejurări luptă la Chișinău «România Nouă» pentru ideea cea mare, care fusese mărturisită pe față în ziua de 24 Ianuarie chiar de către factori conducători ai Basarabiei. Unirea eră în aer; ea eră în suflete; se așteptă doar momentul ca să i se dea și expresiune formală și oficială. Fructul eră copt, nu rămânea decât ca el să fie cules. Pentru că un lucru eră clar pentru absolut toți oamenii cu o oarecare răspundere din Basarabia și anume, că «Republica moldovenească» nu poate exista ca stat independent. Ea nu-și putea întocmi și susține o oaste, care s'o poată apăra de vecini — și dovada fusese dată prin bolșevizarea armatei moldovenești și prin necesitatea chemării în ajutor a armatei române, și nu-și putea întocmi nici finanțele necesare pentru susținerea aparatului de stat. Basarabia *trebuia* să se uniască cu o țară vecină și, după tot ce se petrecuse până aci, această țară nu mai putea fi Rusia, ci România.

Și unirea se făcù la 27 Martie st. v. 1918. Ea se făcù în baza principiilor conducătoare ale revoluției rusești însași, și în special în baza principiului ~~samopredleni~~, la ordinea zilei pe atunci, adică a dreptului popoarelor de a-și determina singure ursita. Basarabia erà independentă și, în consecință, putea să dispuie singură de soarta sa, și ea a dispus, de bună voie, în sensul renunțării și la independența ei, și la forma de stat, întrucât din republică neatârnată ea devine o parte integrantă a unei monarhii.

VI.

Sunt oameni, cari se laudă că ei au făcut unirea Basarabiei. Aceștia sunt ca și cei cari s'ar laudă că ei au făcut fructele pe cari le-au cules din pom și le-au așezat în paner. Unii atribuiau chiar nemților dela București generozitatea de a fi realizat, prin exponenții lor români, unirea Basarabiei ~~pentru a~~ *pentru a se putea lauda* și ~~ajutat astfel~~ *ajutat astfel* împlinirea misiunii istorice a poporului român spre răsărit. ~~O astfel de înțelțenie putea scăpa~~ *(Vezi crata)* brutalitatea condițiilor din ~~«Bacău»~~ *«Bacău»* dela București, care ne luă Carpații și Dobrogea și ne robia și mai departe Ardealul, Banatul și Bucovina. S'au amintit, în această legătură de idei, marile merite câștigate în jurul Unirii Basarabiei de dl C. Stere. Să-mi permiteți să contest categoric orice merit al dlui Stere în jurul chestiunii acesteia mari. Dl Stere a petrecut timpul dela retragerea armatelor române din Muntenia și până la 24 Martie 1918 în București, sub nemți, unde a făcut o politică pentru care opinia publică românească în unanimitate l-a condamnat. Acolo la București d-sa erà informat despre lucrurile, cari se petrec în Moldova și în Basarabia, de către nemți, în spirit nemțesc și tendințe nemțești. Departe, geograficește, de Basarabia și departe și sufletește de ea, căci, după cum am văzut, aproape întreaga ei desvoltare în cursul anului 1917 și începutul lui 1918, nu se făcuse în direcția socialist-revoluționară, căreia îi aparține dânsul, ci în direcția naționalistă, dl Stere se sbăteà în niște chinuri sufletești tantalice. I se părea acolo, în momentele când scria articole la gazeta sa «Lumina», că Basarabia este iremeditabil pierdută, și că, «dacă *la vreme*, nu se vor găsi *alții* cari să întărească drapelul românesc pe zidurile Chișinăului, întreg episodul (ocupării Basarabiei) nu va rămâne decât «o

dureroasă amintire a încă unei posibilități *pierdute*¹. Când dl Stere puneă pe hârtie astfel de cuvinte, n'avea idee, că, pe deoparte, cultura românească răspândită vreme de un an de zile cu o profuziune unică în felul ei, pe de alta principiile politice naționale integral-românești puse în circulație prin fapte, de voluntarii și de refugiații din Ardeal și din celalalte provincii, transformaseră sufletul Basarabiei radical și că după intrarea armatei române nici guvernul dela Petrograd, nici Rada dela Chiev nu mai puteau însemna pentru ea o primejdie reală. Dl Stere își închipuia că Basarabia a rămas neschimbată, cum o cunoscuse d-sa cu 12 ani în urmă și astfel nu e mirare că la 3 Februarie 1918 d-sa scria că Basarabia nu mai poate fi câștigată decât *«cu ajutorul puterilor centrale»*². În numele acestora merse deci dl Stere în ziua de 24 Martie la Chișinău, ca *«să facă Unirea Basarabiei cu România îngenunchiată de nemți. — Dar solitudinea dlui Stere eră tardivă, căci Unirea pe lângă că eră vie în sufletele conducătorilor Basarabiei, ea fusese chiar proclamată în anumite forme, cu mult înainte de venirea d-sale la Chișinău. Încă la 24 Ianuarie 1918 studențimea basarabeană dădă un manifest, în care nu se mărgini să declare unirea provinciei lor numai cu România, ci puse chestiunea în cadrele unirii tuturor provinciilor românești. «Să știe toți dușmanii neamului nostru — zicea studențimea basarabeană, — fie ei străini, fie din mijlocul nostru, că noi, tinerețea română din Basarabia, nu ne vom da îndărăt dela nici o pledică, care va sta în calea îndeplinirii sfintei cauze a Unirii tuturor Românilor».*

Tot atunci, la o recepție oficială în fața reprezentantului armatei române, mai mulți dintre fruntașii vieții publice s'au declarat categoric pentru Unire, strigând în fața publicului: *«Trăiască Unirea»*! La 1 Martie primul Ministru al Basarabiei, dl *Dr. Ciuhureanu*, spuneă la Iași, cu ocazia unei solemnități la *«Academia Română»*: *«Dacă astăzi suntem gata de unirea cu neamul de peste Prut și din Transilvania, aceasta o datorim țaranului român din Basarabia»*. A doua zi adunarea Zemstvei ținutului județului Bălților proclamă cu unanimitate și cu o rară însuflețire Unirea Basarabiei cu România, iar la 25 Martie acelaș lucru îl făcū adunarea Zemstvei dela Orhei.

¹ Marele Război și Politica României, București 1918, pg. 111.

² Id. ib. 393.

În fața unei astfel de situații dl Stere nu făcû deci altceva decât forță uși deschise. Proclamarea Unirii întregii Basarabii s'ar fi făcut de sigur și fără d-sa tot așa de bine cum fără de d-sa s'a făcut proclamarea autonomiei, a republicei, a independenței și a unirii parțiale a unor ținuturi. Cu prezența sa în Chișinău dl Stere, departe de a fi făcut vre-un serviciu cauzei unirii, dimpotrivă i-a stricat, căci a forțat lucrurile, cari altfel, lăsate să meargă dela sine, în mod natural, ar fi avut un sfârșit mai frumos. Toate actele mari de până atunci s'au făcut în Basarabia cu unanimitatea celor chemați, singură Unirea, forțată de dl Stere, a dezbinat oamenii, făcând ca ea să se voteze cu $\frac{2}{3}$ din totalitatea voturilor membrilor Sfatului Țării. Mai mari servicii a făcut dl Stere Basarabiei prin absența sa de acolo în timpul revoluției, decât prin prezența sa pe timpul unirii. De altfel, eu cred că rămânerea domnului Stere la București pe timpul războiului n'a fost o întâmplare oarbă. Provedința însăși l-a împiedecat de a fi de față la procesul de deșteptare al țării sale de naștere, pe care prin ideile sale nu numai că nu l-ar fi putut ajuta, dar l-ar fi îndrumat într-o direcție cu totul primejdioasă. Socialistul Stere s'ar fi aruncat cu tot focul său în valurile revoluției rusești, așteptând dela ea salvarea Basarabiei, în loc s'o aștepte dela închegarea conștiinții naționale moldovenești, întărită cu elementele românești de pretutindeni. Din parte-mi nu mă sfiesc a afirma că *dacă dl Stere ar fi fost dela începutul revoluției în Basarabia, soarta ei ar fi fost identică cu a întregii Rusii și azi granițele Republicii Sovietelor n'ar fi la Nistru, ci la Prut.*

VII.

După cele expuse fără nici o exagerare putem afirma că ultimul act din viața Basarabiei: Unirea cu întregul românism n'a fost un rezultat al întâmplării sau al efortărilor parțiale ale moldovenilor extenuați de apăsarea rusească și zăpăciți de revoluție, *ci a fost repararea prin vigoarea întregului neam românesc a unei nedreptăți seculare, care a atins pe o parte a poporului nostru.* — Unirea Basarabiei n'a fost un simplu act politic sau diplomatic, ci *produsul unei conștiințe naționale unitare, hrănite de cultura adâncă a nației noastre de pretutindeni.* Ea nu însemnează nici pe departe maximul de revendicări naționale realizate la extremitatea estică a teritoriului nostru național

în detrimentul Rusiei sau al Ucrainei, ci dimpotrivă chiar, ea constituie minimul de revendicări naționale în direcția aceea. Căci în realitate, *hotarul nostru etnic nu este la Nistru*, ci dincolo de Nistru, spre Bug. Avem acolo cel puțin de două ori atâția români, câți șvabi avem în Banat, și acei români au rămas, în vremea celor mai liberale lozinci ale revoluției rusești, și ale celor mai democratice formule privitoare la minoritățile etnice, sub călcăiul muscălesc, deși la 1917, în congresul lor ținut la Tiraspol în zilele de 17—18 Dec., au cerut cu lacrimi în ochi ca să li se permită *coindintrea cu Moldova*, adică unirea cu România.

Orice ar încerca deci delegații sovietelor la conferința româno-rusă dela Viena, în ce privește nerecunoașterea unirei Basarabiei cu noi, răspunsul nostru trebuie să fie, că această chestiune este definitiv consumată și deschisă nu poate rămâne decât *chestiunea recunoașterii celor aproape un milion de români de peste Nistru ca minoritate etnică cu drepturi la cultură și vlață națională, ca și minoritățile din cuprinsul țării noastre*. Altfel la măsurile de represiune ale rușilor față de acei frați ai noștri nu ne rămân decât măsuri analoge față de populația slavă din Basarabia.

Iar în ce privește Basarabia, dacă astăzi, după 6 ani dela unire, stările de lucruri de acolo sunt până la un loc îngrijitoare, cauza este că s'a uitat de cătră toți un lucru esențial și anume acela că *unirea s'a făcut în prima linie prin cultură, nu prin politică și că ea nu se poate întări definitiv decât tot numai prin cultură națională general românească, prin colaborarea frățască a românilor de pretutindeni*. Să sperăm că cei chemați vor înțelege, după experiențele făcute, care este datoria lor pentru consolidarea mânăsei provincii dintre Prut și Nistru.

Iar sub cei chemați eu nu înțeleg numai pe conducătorii politici ai țării, cari azi vin și mâine pleacă, ci pe toți românii conștienți de pretutindeni, cari cu toții au față de fiecare părticică a patrimoniului național aceeași datorie ca față de provincia lor apropiată.

Nici unui român adevărat de ori unde ar fi el nu-i este permis să uite nici pe românii rămași în Banatul sârbesc, nici pe cei rămași în Ucraina, dincolo de Nistru, precum nu-i este permis să uite datoria de a face totul pentru consolidarea deplină a Basarabiei, pentru care fiecare din noi trebuie să taie în inima sa vițelul cel gras. Căci, cu adevărat, pierdută a fost și s'a aflat, moartă a fost și a înviat, ca fiul rățacit din Evanghelie, revenit la casa părintească, spre bucuria sfântă a tuturor celor, cari l-au iubit.

Onisifor Ghibu,
profesor la Universitatea din Cluj.

Cărți și broșuri din editura „Astrei” — de vânzare.
(Celelalte numere din «Biblioteca populară», «Astra», se împart numai în biblioteci populare se dau ca premii sau sunt epuizate).

Abonați-vă la „Biblioteca Populară!”

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 112. Gânduri de dat mai departe, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 113. Pentru sările de șezătoare. Material de citit și de răsădit.
Nr. 114. Inviere și alte poezii de Ioan Borgia.
Nr. 115. Clipe de întremare sufletească. (de citit în sezătorii)

Errata:

Pg. 4 rândul 11 în loc de *idealismului* să se cetească: *idealului*;

„ 14 „ 1 „ „ „ *deci* să se cetească: *dar*;

„ 14 „ 26 „ „ „ *loneu* să se „ *loncu*;

„ 17 „ 3 „ „ „ *samospredleni* să se cetească: *samoopredleniei*;

„ 17 „ 14—16 textul, care se începe cu «Unirea Basarabiei» și se termină cu «brutalitatea condițiilor păcii dela București» trebuie să se cetească astfel: «Unirea Basarabiei, pentru a se putea lăuda că ei au ajutat împlinirea misiunii istorice a poporului român spre Răsărit și spre a-și putea scuza brutalitatea condițiilor păcii dela București».

„ 20 „ 10 în loc de «*roindimirea*» să se cetească: «*soișdintrea*» cu Moldova.

O. Sumea: I. C. Brăteanu. Prețul 5 Lei.

Maria Regina României: Sămânța înțelepciunii. Prețul 3 Lei.

Victor Lazăr: David Urs de Mărgineni. Prețul 3 Lei.

G. Tutoveanu: Patria, poezii. Prețul 4 Lei.

Cărți și broșuri din editura „Astrel” — de vânzare.

(Celelalte numere din «Biblioteca populară», «Astra», se împart numai în biblioteci populare se dau ca premii sau sunt epuizate).

Abonați-vă la „Biblioteca Populară!”

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 112. Gânduri de dat mai departe, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 113. Pentru sările de șezătoare. Material de citit și de răsândit.
Nr. 114. Inviere și alte poezii de Ioan Borgia.
Nr. 115. Clipe de întremare sufletească, (de citit în șezători).
Nr. 116. Icoane dela țară. (Schite din viața țărănească, de Petrea Dascălul).
Nr. 117. De braț cu Moșul în povești, povești și fabule de Moșul (Nic. Petra-Petrescu).
Nr. 118. Povești din țara Cehului de Bojena Niemțovă, traduse de Abatele Zavoral.
Nr. 119. Calendarul pe 1925 (12 Lei).
Nr. 120. E în primejdie «cultura»!
Nr. 121. Patria, poezii de G. Tutoveanu.

Abonamentul anual:

pentru membrii «Asociațiunei» 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Din publicațiile mai nouă ale „Asociațiunii”:

- N. Iorga: Tudor Vladimirescu, dramă istorică. Prețul 12 Lei.
Ing. Fr. Neugebauer și I. Georgescu: Viitorul tehnic-economic al României întregite. Prețul 15 Lei.
T. V. Păcățianu: Jertfele Românilor. Prețul 10 Lei.
I. C. Băcilă: Pictori francezi prin țara noastră. Prețul 20 Lei.
Ion Agârbiceanu: Povestiri. Prețul 3 Lei.
V. Lazăr: Ardealul și Ardelenii. Partea I. și II. Prețul à 3 Lei.
Dr. Elie Dăianu: Oameni și stări dela noi. Prețul 3 Lei.
I. Georgescu: Ce este și ce vrea să facă Asociația? Prețul 3 Lei.
Ioan Agârbiceanu: Păcatele noastre. Prețul 3 Lei.
O. Sumea: I. C. Brăteanu. Prețul 5 Lei.
Maria Regina României: Sămânța înțelepciunii. Prețul 3 Lei.
Victor Lazăr: David Urs de Mărgineni. Prețul 3 Lei.
G. Tutoveanu: Patria, poezii. Prețul 4 Lei.

Buletinele editate de Despărțământul Sibiiu:

- Nr. 1. Pentru lumină și dreptate (epuizat, foaie volantă).
- Nr. 2. Ce suflu să aibă șezătorile și convenirile noastre? (f. v.)
- Nr. 3. În „Casa culturală” (f. v.)
- Nr. 4. Dacă dai de-un om de al tău... (broșură). p. meserii.
- Nr. 5. Pentru o geografie medicală a Ardealului (broșură).
- Nr. 6. Răspânditorii de lumină. Un început bun (f. volantă).
- Nr. 7. Câștiguri monstruoase (f. volantă), contra cămătarilor.
- Nr. 8. Unui artist-desenator (f. v.), contra desemn. pornogr.
- Nr. 9. Marele Ga'eotto (broșură), contra bărfelilor.
- Nr. 10. Liga bunătații (broșură).
- Nr. 11. Împotriva boalelor sexuale (broșură).
- Nr. 12. Cât de departe am ajuns cu toții (broșură).
- Nr. 13. Toate plugurile umblă... (broșură), pentru țărani.
- Nr. 14. Linda Raia (comedie într'un act) (broșură).
- Nr. 15. Cum să aranjăm concerte populare (broșură).
- Nr. 16. Versuri pe fruntariul căsii. Cum creștem pomii?
- Nr. 17. Vă place așa? (împotriva dansurilor urate).
- Nr. 18. Ia-mă cu tine (sfaturi de lectură bună), (broșură).
- Nr. 19. Că căiul lui Achile (piesă în 3 acte) (10 lei), (broșură).
- Nr. 20. E mult de lucru (dare de seamă pe anul 1923/24).
- Nr. 21. Ce sameni vei culege. (com. 5 acte de Sedaine) (10 lei).
- Nr. 22. Probleme de actualitate.
- Nr. 23. Muncitorul în fața problemelor sociale de azi.
- Nr. 24. Considerațiuni generale asupra raselor din Europa și în special asupra rasei noastre românești.
- Nr. 24. Spre o lume mai bună. (Probleme vitale).
- Nr. 25. Glasuri de alarmă din toate taberile.
- Nr. 26. Din problemele orginei și evoluției viețuito. relor.
- Nr. 27. Problema responsabilității individuale și sociale.
- Nr. 28. Cum trebuie privită lupta și considerații luptătorii.
- Nr. 29. Conștiințul și inconștiințul nostru.
(22—24, 26—29 de Dr. Gh. Preda.)
- Nr. 30. Pedagogia aplicată. (De Dș. Dr. Vlaicu).
- Nr. 31. Pe pământ ud de sânge (de H. P.-Petrescu) 10 lei.

Buletinele se răspândesc *gratuit* (afară de Nr. 19, 21 și 31), tipărite fiind pe spesele câtorva oameni de inimă și diu câștigurile avute cu conferințele din Sibiiu.

Dacă nu se răspunde la cerere, este dovadă că foile volante sau broșurile sunt epuizate.

Prețul 5 Lei.

3. Dec. 1925